

NAZWISKA MOTYWOWANE IMIONAMI CHRZEŚCIJAŃSKIMI W INSKRYPCJACH NAGROBNYCH NA CMENTARZU W CHEŁMIE

MARCIN KOJDER

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

SURNAMES MOTIVATED BY CHRISTIAN NAMES IN TOMBSTONE INSCRIPTIONS IN THE CEMETERY IN CHELM. The paper analyses surnames motivated by Christian forenames in tombstone inscriptions in the cemetery in Chełm. The studied inscriptions date back to the 19th century and extend to modern times (the limiting dates being 1865 and 2006). 466 attestations of surnames motivated by Christian forenames were collected from Chełm's cemetery inscriptions. They were written in Polish (Roman script), Ukrainian and Russian (in different varieties of the Cyrillic script). The analysed surnames are motivated by 87 Christian forenames, including 85 male and 2 female forenames.

Keywords: surname, Christian forenames, the Polish – Eastern Slavic borderland, tombstone inscription.

Teren pograniczny między Wieprzem i Bugiem już w okresie plemiennym i wczesnopaństwowym był niejednorodny pod względem etnicznym. Zamieszkiwany był zarówno przez plemiona polskie jak i ruskie, stanowiąc dość szeroką strefę kontaktów między nimi [Kojder 2014a: 10]. W wyniku wielowiekowego współistnienia dwóch etnosów, ziemie stanowiące historyczne pogranicze polsko-wschodniosłowiańskie były w przeszłości terenem styku dwóch kręgów kulturowych: wschodniosłowiańskiego z bizantyjską tradycją chrześcijańską i cyrylicznym alfabetem oraz zachodniosłowiańskiego z rzymskokatolicką religią, łacińskim alfabetem i językiem. W rezultacie przynależności administracyjnej i państwowej (m.in. przemianowanie chełmskiej diecezji prawosławnej na diecezję greckokatolicką po podpisaniu unii brzeskiej), od połowy XVI w. na badanym terenie funkcjonowała łacińska tradycja kancelaryjna. Od XIX w., w wyniku przyłączenia do Królestwa Kongresowego, a po 1832 jako części składowej Imperium Rosyjskiego, na badanym terytorium funkcjonowała

administracja carska, z rosyjskim językiem kancelaryjnym i rosyjskim alfabetem (przed reformą) [Kojder 2014b: 204].

Podstawę materiałową artykułu stanowią nazwiska występujące w inskrypcjach nagrobnych na cmentarzu w Chełmie. Opracowane inskrypcje datowane są na trzy stulecia, od XIX do XXI wieku (daty graniczne to 1865 r i 2006 r.).

Na terenie Pobuża, jako terytorium od wieków zamieszkiwanego zarówno przez ludność zachodniosłowiańską (polską), jak i wschodniosłowiańską (ruską), należącą do dwóch odmiennych kręgów kulturowych, funkcjonowały dwa kanony imiennicze:

Zarówno Kościół rzymskokatolicki, jak i Kościoły wschodnie wykorzystywały te same imiona chrześcijańskie, jednak inne były szlaki przejmowania ich do języków narodowych. Język polski przejmował je drogą zapożyczeń łacińskich oraz z języków zachodnioeuropejskich lub języka czeskiego, zaś język ruski poprzez zapożyczenia greckie i liturgiczny język staro-cerkiewno-słowiański. Należy zwrócić uwagę, że imiona kanonu wschodniego już wcześniej uległy sławizacji na gruncie południowosłowiańskim. W wyniku tych procesów, każdy z języków wytworzył własne, typowe odmiany fonetyczne imion, np.: *Bazyli // Wasyl, Hawryło // Gabriel, Grzegorz // Hryhorij, Jan // Iwan, Ławrentij // Wawrzyniec, Tomasz // Choma, Paweł // Pawło, Piotr // Petro*. [Kojder 2014a: 28].

Badane terytorium jako obszar pograniczny i etnicznie zróżnicowany jest wyjątkowo interesujące dla onomasty. Interpretacja zjawisk językowych na terenach pogranicznych niesie ze sobą określone trudności, bowiem w badaniach należy uwzględnić nie tylko stronę lingwistyczną, ale w równym stopniu uwarunkowania ekstralingwistyczne, np. historyczno-polityczne, społeczno-ekonomiczne, etniczne i wyznaniowe [Por.: Czyżewski – Gala 1993, Warchoł 1993]. *Pogranicze (...) jest bardzo złożone i nie poddaje się tak jednoznacznym uogólnieniom. (...) Cmentarz jako znak kultury dokumentuje najlepiej tę złożoność* [Czyżewski 2013: VIII].

Zróżnicowanie etniczne miało wpływ na wytworzenie się specyficznej sytuacji wyznaniowej. Ludność polska przyjęła chrześcijaństwo w obrządku łacińskim, zaś ruska – w obrządku wschodnim. Po unii brzeskiej znaczna część wiernych cerkwi prawosławnej przeszła do kościoła grekokatolickiego, a cerkiew prawosławna zachowała tylko swoje główne ośrodki [Czyżewski 2013: XVI]. Zmiana nastąpiła po likwidacji kościoła grekokatolickiego przez władze carskie w 1875 r. W 1876 r. w powiecie chełmskim cerkiew prawosławna liczyła 32903 wyznawców, Kościół katolicki – 31337, ponadto odnotowano 9214 protestantów (była to głównie mniejszość niemiecka) i 8731 izraelitów [SGKP: 556]. Tenże *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* (1880) tak charakteryzuje sytuację etniczno-społeczną ówczesnego powiatu chełmskiego:

Ludność tutejsza co do pochodzenia składa się z Rusinów, stanowiących klasę włościan i Polaków (więksi właściciele, urzędnicy, rzemieślnicy). Lud mówi narzeczem małoruskiem (tak zwanem chachłackiem) z wielką przymieszką polskich wyrazów. Ciemny, biedny, nieradny lecz uczciwy i trzeźwy. W r. 1876 ogólna ludność wynosiła 81869 dusz; w tej liczbie 514 szlachty, 78 drobnej szlachty, 1116 kupców i przemysłowców, zreszta włościanie i drobni mieszczanie [SKGP: 556].

Oba żywioły etniczne od stuleci współistniały i wytworzyły stan wspólnoty przy jednoczesnym zachowaniu odrębności języka i wyznania. Obok nich osobliwą grupę osadniczą stanowili Rosjanie. Obecność tej narodowości była uwarunkowana historycznie i wiązała się z zaborem. Rosyjskie osadnictwo było w znacznej mierze powiązane z administracją państwową, kościelną, oświatową i wojskową, dlatego Rosjan cechowała okresowość i obcość. Z tego względu pozostawali oni poza polsko-ruską wspólnotą etniczną [Czyżewski 2013: X]. Złożona struktura etniczno-wyznaniowa badanego terenu ma odbicie w systemie onimicznym – nie tylko antroponimicznym, będącym przedmiotem niniejszych rozważań, ale również toponimicznym. Funkcjonowanie różnych kategorii onimów na terenach niejednorodnych etnicznie od lat znajduje się w sferze zainteresowań naukowych językoznawców, zarówno na płaszczyźnie historycznej, jak i współczesnej.

Analizie poddano 446 inskrypcji zawierających nazwiska, w których podstawach zidentyfikowano imiona chrześcijańskie w formie pełnej lub w różnych wariantach.

Nazwiska motywowane imionami chrześcijańskimi tworzą wewnątrznie zróżnicowany zbiór onimów. Różnorodność ta spowodowana jest różnymi typami derywacji, co niesie ze sobą zróżnicowanie formalne – występowanie różnych typowych formantów słowotwórczych lub ich brak. Występują tu nazwiska równe imionom, będące efektem transonimiacji¹ [Cieślikowa 1990: 5, 200–201], znaczną grupę stanowią patronimika odimienne tworzone za pomocą typowych formantów: *-owicz//ewicz*, *-uk//czuk*, *-ik//yk*, *-ak*, *-ek*, *-ow//ew*, *-ówna*, *-ec*, *-oń*.

Do analizowanego materiału włączono również nazwiska z formantem *-ski*, w podstawie których zidentyfikowano formę imienia chrześcijańskiego. Formant *-ski*, pierwotnie tworzący nazwiska o charakterze odmiejscowym, na pewnym etapie rozwoju uległ pełnej strukturalizacji, stając się wzorcem formalnym tworzenia nazwisk od nazwisk już istniejących w miejscowych wspólnotach komunikatywnych [por. Sieradzki 2013: 60]. W tym przypadku mogły to być nazwiska odimienne (równe imionom) lub funkcjonujące już patronimika odimienne. Bez wątplenia większość nazwisk w tej grupie jest nazwiskami

1 Ewa Wolnicz-Pawłowska włącza tego typu nazwiska do formacji patronimicznych [Wolnicz-Pawłowska 1978, Wolnicz-Pawłowska – Szulowska 1998].

odmiejscowymi nie tylko formalnie (z uwagi na tworzący je formant) ale i de facto – są motywowane nazwami miejscowymi posiadającymi imienną podstawę (patronimicznymi, rodowymi, dzierżawczymi – wg klasyfikacji semantycznej W. Taszyckiego [Taszycki 1946, 1–18], a więc interesujące nas imię chrześcijańskie obecne jest w łańcuchu derywacyjnym [por. Sieradzki 2013: 58].

Materiał podano w układzie gniazdowym, w którym hasłem głównym jest imię w postaci kanonicznej polskiej i wschodniosłowiańskiej (ruskiej, ukraińskiej) w oparciu o ogólnodostępne prace [Malec 1994, Tichoniuk 2000, Скрипник – Дзятківська 1996, Трійняк 2005].

Materiał egzemplifikacyjny pogrupowany jest odpowiednio do formy motywującego imienia (formy podstawowej imienia lub derywatów) z możliwymi modyfikacjami fonetycznymi typowymi dla gwar funkcjonujących na wschodniej Lubelszczyźnie oraz formalnych wykładników nazwiskotwórczych (typowych formantów patronimicznych lub formantu *-ski*). Nazwiska feminatywne na *-ska* włączone są do grupy nazwisk na *-ski* (jako derywaty paradygmatyczne tych nazwisk). W gnieździe znajduje się materiał dowodowy z zachowaniem formy zapisu z inskrypcji wraz z podaną frekwencją (brak podanej frekwencji oznacza pojedyncze potwierdzenie) oraz lokalizacją chronologiczną. W przypadku braku daty śmierci z powodu zatarcia lub formy inskrypcji, lokalizacja jest opuszczona. W każdym hasle podana jest motywacja, tj. imię chrześcijańskie w postaci pełnej lub wariantu (formy hipokorystycznej).

Abram, Abraham // Авраам

ABRAMCZESKI 1906: Abram [Malec 1994, 175]

ABRAMOWICZ (4) 1964, 1969, 1995 : Abram [Malec 1994, 175]

Adam // Адам

ADAMCZEWSKI 1975 ADAMCZEWSKA 1981: Adam [Malec 1994, 177]

ADAMCZUK (11) 1926, 1941, 1944, 1952, 1978, 1983, 1985, 1985, 1990, 1990, 1992:

Adam [Malec 1994, 177]

ADAMCZYK (5) 1985, 1985, 1989, 1997, 2004: Adam [Malec 1994, 177]

ADAMSKI (3) 1942, 1952, 1955 ADAMSKA (2) 1941 1972: Adam [Malec 1994, 177]

ADAMSON 1938: Adam [Malec 1994, 177]

Agaton // Агафон

APONIUK (2) 1984, 1996: Арон [Трійняк 2005, 20]

Aleksy, Oleksy // Алексій, Олекса

OLEKSIEJCZUK (5) 1957, 2002: Oleksiej [SHNOB: I, 270]

OLEKSIEJUK 2000: Oleksiej [SHNOB: I, 270]

OLESZCZUK (2) 1967, 1969: Oleszko [Malec 1994, 180]

Andrzej // Андрей, Андрій

JĘDRZEJEWSKI (7) 1967, 1975, 1976, 1985, 1991, 2002 JĘDRZEJEWSKA (5) 1943, 1975, 1997, 2002: Jędrzej [Malec 1994, 184]

Antoni // Антон, Антін

ANTONIUK (2) 1959, 1966 АНТОНІУК 1856: Anton [Трійняк 2005, 37]

August

AUGUSTOWSKI (3) 1939, 1941, 1941 AUGUSTOWSKA (2) 1935, 1975: August [Malec 1994, 189]

AUGUŚCIUK 1902: August [Malec 1994, 189]

Bartłomiej // Варфоломей, Варфоломій

BARTOSIAK (2) 1977, 1984: Bartosz [Malec 1994, 195]

BARTOSZ: Bartosz [Malec 1994, 195]

BARTOSZUK 1981: Bartosz [Malec 1994, 195]

Bazyli // Васілій, Василь

WASYŃCZUK (6) 1935, 1935, 1940, 1941, 1945, 1945: Waseńko [SHNOB, II, 162]

WASIJCZUK 1951: Wasij [Трійняк 2005, 62]

WASILEWSKI (2) 1972, 1988 WASILEWSKA (3) 1902, 1973, 1987: Wasil [AHNOB, II, 162]

WASILJEW 1965: Wasil [AHNOB, II, 162]

WASYLUK (4) 1950, 1972, 2003, 2003: Wasyl [AHNOB, II, 162]

WASZKIEWICZ (2) 1967, 1974: Waszko [Malec 1994: 337]

Bernard // Бернад

BERNACIAK (3) 1974, 1987, 2004: Bernat [Malec 1994: 199]

BIERNACKI 1971 BIERNACKA 1975 :Biernat [Malec 1994: 199]

Błażej // Власій

BŁASZCZUK (4) 1965, 1972, 1978, 1980: Błażko [Malec 1994: 200]

Bogdan // Богдан i od imion złożonych typu Bogusław

BOGUSIEWICZ (4) 1972, 1972, 1985, 1985: Bogusz [SHNOB: I, 35]

BOGUS-PRZEORSKA 1983: Bogusz [SHNOB: I, 35]

BOGUSZEWSKA 1921: Bogusz [SHNOB I, 35]

Borys // Борис

BORYS 1974: Borys [Malec 1994: 201]

Charłanty // Харламий, Харлам

CHARŁAMOW 1972 **ХАРЛАМОВЪ** 1925: Charłam [Трійняк 2005: 399]

Charyton // Хритон

CHACIA (2) 1971: Chacz [Tichoniuk 2000: 78]

Cyrył // Кирило

KURYŁO (3) 1951, 1961, 1997: Kuryło [Трійняк 2005: 174]

Damijan // Дем'ян

DEMIANOWICZ 1957: Demian [Malec 1994: 206]

DEMIANŃCZUK 1960: Demian [Malec 1994: 206]

Daniel // Данііл, Данило

DANIELCZUK (3) 2003: Daniel [Malec 1994: 206]

DANILUK (2) 2001: Daniło [Malec 1994: 206]

Dawid // Давид

DAWIDZIUK (3) 1936: Dawid [Malec 1994: 207]

Dominik // Домінік

ДОМАНЧУК 1959: Doman [Malec 1994: 206]

DOMINCZUK 1955: Domin [Malec 1994: 208]

Dorot // Дорофій

DOROSZ (2) 1923, 1998: Dorosz [Malec 1994: 209]

DOROSZEWSKA 1972: Dorosz [Malec 1994: 209]

Dymitr // Дмирирій, Дмитро

GMITRUKÓWNA 1945: Gmitr [Трійняк 2005: 108]

MITKIEWICZ 1955: Mitko [Malec 1994: 210]

Eliasz // Илья, Ілля

ILCZUK 2001: Ілко [Трійняк 2005: 152]

Eudokia // Евдокия, Євдокія

DUNIEC (5) 1970, 1974, 1976, 1985: Dunia [Трійняк 2005: 121]

Filip // Пилип

FILIPOWICZ (2) 1973, 1982: Filip [Malec 1994: 216]

ФИЛИПPOB 1967 ФИЛИПPOBЪ 1934: Filip [Malec 1994: 216]

PILPCZUK (6) 1933, 1935, 1944, 1955, 1970, 1998 ПИЛИПЧУК 1940: Руґур
[Malec 1994: 216]

Flor // Флор

FLORUK (2) 1969, 1977: Flor [Трійняк 2005: 392]

Galaktion // Галактіон

HALEJ 1969: Hal [Malec 1994: 231]

Gaweł // Гавел

GAWLIKOWSKA 1920: Gawlik [Malec 1994: 221]

Gawrzyjał, Gabriel // Гавриил, Гаврило

GABRYEL – GABRYELEW (2) 1959, 1978: Gabriel [Malec 1994: 222]

CHAWRAJ (2) 1974, 1996: Hавгуґо [Malec 1994: 222]

Gerasym // Гарасми

GIERASIMIUK (3) 1983, 1987, 1989: Gierasim [Malec 1994: 223]

HERASIMIUK (2) 1974, 1983: Herasim [Трійняк 2005: 83]

Grzegorz // Григорій

GRICAJ 1948 ГРИЦАЙ 1943: Gricaj [Трійняк 2005: 94]

GRYC (2) 1976, 1985: Gryc [Трійняк 2005: 94]

GRYGORUK 1962: Grygor [Malec 1994: 229]
GRYNASIUK (5) 1919, 1920, 1920, 1963, 1971: Gryń [Malec 1994: 229]
GRZEGORCZYK 1973: Grzegorz [Malec 1994: 229]
GRELIK (5) 1946, 1955, 1965, 1995: Grzel [Malec 1994: 229]
GRZELAK (2) 1983, 1987: Grzel [Malec 1994: 229]

Норуна // Горина

УРИН: Uryna [Malec 1994: 366]

Hur, Guriusz // Гурий, Гурій

HURKO (4) 1979, 1994, 2001: Hurko [Malec 1994: 336]

Ignacy, Inac // Игнатий, Ігнатій

GNACIUK 1976 [Трійняк 2005: 90]

IGNATIUK (3) 1982, 2004 [Трійняк 2005: 90]

Izajasz // Ісая

SAJECKI 1986 **SAJECKA** 1999: Saj [Malec 1994: 239]

SZAJOWSKA 1993: Saj [Malec 1994: 239]

SZAJUK (2) 1971 :Saj [Malec 1994, 239]

Jakub // Яков, Яків

JAKUBIEC (2) 1977, 1991: Jakub [Malec 1994: 240]

JAKUBOWSKI (2) 1985 **JAKUBOWSKA (2)** 1975: Jakub [Malec 1994: 240]

JOKISZ (5) 1939, 1947, 1960, 2000, 2006: Jokisz [Malec 1994: 242]

KUSIAK (2) 1973 **KUSIAK-ŻUREK:** Kus [Malec 1994: 242]

KUSIO (2) 1973, 1973: Kus [Malec 1994: 242]

Jan // Іван

ИВАЦЕВИЧ 1916: Iwac

IWANICKA (2) 1979, 1981: Iwan

IWAŃCZUK (2) 1989: Iwan

IWASZKIEWICZ (2) 1962, 1963 **ИВАШКЕВИЧ** 1902: Iwaszko

JASZUK (2) 1945, 1953: Jach [Malec 1994: 242]

JANCZYKOWSKI 1972: Janczyk [Malec 1994: 242]

JANECZEK 1973: Janek [Malec 1994: 242]

JAŃCZUK (2) 1985: Janko [Malec 1994: 242]

JASZCZUK (2): Jaszko [Malec 1994: 243]

JONCZYK 1979: Joń [Malec 1994: 246]

Jeremiasz // Єремія, Ярема

WEREMA (2) 1972, 1995: Werema [Трійняк 2005: 417]

WEREMCZUK (2) 2000: Weremko [Трійняк 2005: 417]

WEREMKO (2) 1978, 1994: Weremko [Трійняк 2005: 417]

Jermoła // Ермолай, Єрмолай

JARMOSZYŃSKI 1936 **JARMOSZYŃSKA** (2) 1962, 1988: Jarosz [Трійняк 2005: 134]

Jeronim // Ієронім

JARESZCZUK: Jarosz [Malec 1994: 251]

JAROCKI 1920 **JAROCKA, JAROCKA-GAĞAŁA** 2003: Jarosz [Malec 1994: 251]

JAROSZ (4) 1974, 1989: Jarosz [Malec 1994: 251]

JAROSZCZUK (3) 1945, 1953, 1969: Jarosz [Malec 1994: 251]

JAROSZEK (3) 1974, 1993: Jarosz [Malec 1994: 251]

JAROSZEWICZ: Jarosz [Malec 1994: 251]

Jerzy // Юрій

JURCZUK (2) 1944, 1957: Jurko [Malec 1994: 253]

JURCZYKOWSKA 1973: Jurko [Malec 1994: 253]

Joachim // Яким

JAKIMIUK (2) 1934, 1966: Jakim [Malec 1994: 254]

Józef // Йосип, Осип

JOSZCZUK (2) 1939, 1977: Jozsko [Malec 1994: 253]

JUSKIEWICZ 1936: Jusko [Трійняк 2005: 161]

JUSZCZUK (3) 1993: Jusko [Трійняк 2005: 161]

JÓZWIAK (2) 1972, 1994: Józef [Malec 1994: 253]

Kalikst, Kalikstrat // Калістрат

KALISZUK (6) 1934, 1952, 1956, 1962, 1974, 1979: Kalisz [Malec 1994: 257]

Karp // Карпо

KARPOŚ (4) 1966, 1966, 1980, 1994: Karpoś [Трійняк 2005: 167]

Kasper // Гаспар

KASPEREK (2) 1986, 1989: Kasper [Malec 1994: 258]

Klemens // Климент, Клим

KLIMIUK (3): Klimko [Malec 1994: 254]

Konrad // Кіндрат

KONCEWICZ 1910: Konc [Malec 1994: 262]

Konstantyn // Костянтин, Кость

KOŚCIUK: Kośc [Трійняк 2005: 181]

KOŚĆ (2) 1919, 1940: Kośc [Трійняк 2005: 181]

Kornel // Корнелій

KORNELUK (4) 1935, 1951, 1960, 1969: Kornel [Malec 1994: 262]

KORNIECZ 1915: Korniej [Трійняк 2005: 181]

Koźma // Кузьма

KUŹMA (5) 1929, 1969, 1970, 1985, 1985: Kuźma [Трійняк 2005: 185]

KUŹMICZ 1980 KUŹMIK 1906: Kuźma [Трійняк 2005: 185]

Leon // Лев, Левко

LEWCZUK (2) 1944, 1969 ЛЕВЧУК 1970 ЛЕВЧУКЪ 1947: Lewko [Malec 1994: 270]

LEWICKI 1967 LEWICKA (2) 1956, 1967: Lew [Malec 1994: 270]

LEWKOWICZ (4) 1934, 1934, 1963, 1990: Lewko [Malec 1994: 270]

Łukasz // Лука

ŁUCYSZYN (2) 1971, 1973: Łucz [Malec 1994: 273]

ŁUCZKOWSKA 1920: Łuczko [Трійняк 2005: 198]

ŁUKASIK (3) 1944, 1978, 1990: Łukasz [Malec 1994: 273]

Maciej // Матвій

MASIEWICZ (2) 1983: Mach [Malec 1994: 276]

MACIEJEWSKI 1981 **MACIEJEWSKA** 1994: Maciej [Malec 1994: 276]

MACIUCHIEWICZ 1927: Maciuch [Malec 1994: 276]

MADEJ: Madej [Malec 1994: 275]

MATUSZEWSKI 1992 **MATUSZEWSKA** 2000: Matusz [Malec 1994: 275]

MATYSIAK 1970: Matys [Malec 1994: 275]

Makar, Mękarz // Макаp

MAKAROŚ (2) 1978: Makar [Malec 1994: 284]

Malachiasz, Małofiej // Малахія, Малафій

MALESZA (3) 1953, 1991: Malesza [Malec 1994: 277]

Mamant // Мамант

МАМОНТОВ 1938, 1958: Mamont [Трійняк 2005: 208]

Maniło, Emanuel // Мануйло, Мануїл

MAŃKO (3) 1945, 1949, 1968: Mańko [Malec 1994: 278]

Marcin // Мартин

MARCYNIUŁ: Marcin [Malec 1994: 279]

Marek // Марко

MARCZUK (5) 1957, 1958, 1961, 1972, 1985: Marcko [Трійняк 2005: 216]

MARKIEWICZ (4) 1938, 1950: Marcko [Трійняк 2005: 216]

Melecjusz, Mełenty // Мелетій, Мелентій

MELECHOWICZ 1936: Melech [Malec 1994: 283]

Michał // Михайло

MISIEC (3) 1977, 1977: Misz [SHNOB: I, 245]

MISZURA (2) 1955, 1980: Misz [SHNOB: I, 245]

MICHAŁOWSKI 1968 **MICHAŁOWSKA** 1983: Michał [Malec 1994: 289]

MISZCZUK (4) 1945, 1974, 1990, 1993: Miszko [Malec 1994: 290]

Mikołaj // Микола

MIKOŁAJCZYK 1928: Mikołaj [Malec 1994: 287]

Miron // Мирон

MIRONIUK (3) 1944, 1989, 1996: Miron [Трійняк 2005: 233]

MIRONOW 1973: Miron [Трійняк 2005: 233]

Naum // Наум

NAUMÓW (2) 1985: Naum [Трійняк 2005: 247]

Nestor // Нестір, Нестор

NESTOROWICZ (2) 1965, 1996: Nestor [Malec 1994: 294]

Ochrym // Охрім, Єфрем

ОХРЕМЕНКО (2) 1905, 1908: Ochrem [Malec 1994: 296]

Ofanasyj // Панас

ОПЕНКО 1905: Opeńko [Malec 1994: 297]

PANASIUK (4) 1942, 1961, 1978: Panas [Трійняк 2005: 292]

Onysym // Онисим, Онисько

ONYSZKO (2) 1984, 1985: Onyszko [Malec 1994: 299]

Paweł // Павло

PACZOSA (2) 1982, 1986: Paczko [Malec 1994: 304]

PASEK (3) 1972, 1980: Paszko [Malec 1994: 304]

PASZCZUK (2) 1962, 1973: Paszko [Malec 1994: 304]

ПАСКЕВИЧЪ 1898: Paszko [Malec 1994: 304]

PAWELEC (3) 1959, 1988: Paweł [Malec 1994: 304]

PAWEŁEK (2) 1997, 2004: Pawełek [Malec 1994: 304]

PAWLUCZUK: Pawło [Malec 1994: 304]

PAWŁOWSKI 1957 PAWŁOWSKA (2) 1946, 1956: Paweł [Malec 1994: 304]

Piotr // Петро

PIECH (2) 1994, 1995: Piech [Malec 1994: 308]

PIETRYCZUK (2) 1949, 1951: Pietryk [Malec 1994: 308]

PIETRASZEWSKA 1990: Pietrasz [Malec 1994: 308]

PIETRASZUK (2) 1997, 2001: Piertasz [Malec 1994: 308]

Prochor // Прохор

PROCHOR (2) 1942, 1971: Prochor [Трійняк 2005: 304]

Prokor // Прокіп, Прокопій

PROKOPIAK (2) 1972, 2001: Prokor [Трійняк 2005: 304]

PROKOPIUK (3) 1966, 1974: Prokor [Трійняк 2005: 304]

Roman // Роман

ROMANIUK 1984 РОМАНЮК (2) 1935, 1942: Roman [Malec 1994: 317]

Sebastian // Севастян, Севастіан

SOBOŃ (2) 1970, 1983: Sobek [Malec 1994: 322]

Sopron // Софрон, Сопрон

SUPRYNOWICZ (2) 1945, 1951 СУПРИНОВИЧЬ 1933: Supryn [Malec 1994: 232]

Stanisław // Станіслав, Стасій

STACHNIUK 1999: Stachno [Трійняк 2005: 357]

STANKIEWICZ 1972: Stanko [SHNOB: II, III]

STASIUK (3) 1963, 1977, 1977: Stas [Трійняк 2005: 347]

Stefan // Степан

STEFANIAK (2) 1975, 1988: Stefan [Malec 1994: 325]

STEFAŃSKI 1926 STEFAŃSKA 1952: Stefan [Malec 1994: 325]

Szymon // Симеон, Семен

SEMENIUK (3) 1930, 1992, 1993: Semen [Malec 1994: 327]

SIENKIEWICZ: Sienko [Malec 1994: 327]

Taras // Тарас

TARASIUK 1995 JEZIERSKA-TARASIUK 1988: Taras [Malec 1994: 328]

Teodor // Федір

CHOTKOWSKI 1972: Chotko [Трійняк 2005: 378]

FEDON 1925: Fedon [Трійняк 2005: 375]

FEDORYN: Fetor [Трійняк 2005: 374]

Tomasz // Хома

CHOMIK (3) 1967, 1974: Chomik [Malec 1994: 333]

CHOMIUK 1971: Choma [Malec 1994: 333]

TOMASZCZUK (2) 1939, 1963: Tomasz [Malec 1994: 333]

TOMCZYK (2) 1992: Tomko [Malec 1994: 333]

Wakuła // Вакула

WAKUŁA (2) 1945, 1973: Wakuła [Malec 1994: 337]

WALECZEK (2) 1992, 1993: Walko [Malec 1994: 338]

WALCZUK 1965: Walko [Malec 1994: 338]

Wawrzyniec // Лаврентій, Лаврій

WAWRYNIUK 1974: Wawrzyn [Трійняк 2005: 188]

Wiara // Віра

WIRA 1995: Wira [Трійняк 2005: 69]

Wojciech // Войтех

WOJTALUK 1926: Wojtal [Malec 1994: 345]

WOJTCZAK 1998: Wojtek [Malec 1994: 345]

Zachariasz // Захар, Захарій

ZAŃ (4) 1952, 1959, 1995: Zań [Malec 1994: 346]

ZIŃCZUK 1956: Zińko [Трійняк 2005: 140]

Zygmunt // Сигізмунд

ZYGMUNT 1945: Zygmunt [Malec 1994: 347]

Zdecydowana większość imion stanowiących podstawę motywacyjną badanych nazwisk ma pochodzenie chrześcijańskie. Uznaje się, że okresem, w którym imiona chrześcijańskie ostatecznie zwyciężyły z tradycyjnymi imionami słowiańskimi jest przełom XV i XVI wieku. W kościele łacińskim decydującym czynnikiem były tu postanowienia Soboru Trydenckiego (1545–1563), nakazującego nadawanie na chrzcie imion świętych. Jednak, mimo silnego i długotrwałego procesu wypierania imion słowiańskich przez imiona chrześcijańskie, pewna ilość tych pierwszych zachowała się w słowiańskiej tradycji imienniczej. Były to głównie imiona słowiańskich świętych i błogosławionych [Malec 1994: 6,

Wolnicz-Pawłowska 1993: 29, Kojder 2014a: 27]. Również w badanym materiale zarejestrowane zostały trzy imiona słowiańskie. Są to imiona męskie: *Bogdan, Borys i Wojciech*.

Nazwiska wydobyte z inskrypcji nagrobnych z cmentarza w Chełmie motywowane są przez 87 imion chrześcijańskich, w tym 85 imion męskich i dwa imiona żeńskie: *Agrypina / Horyna i Wiara / Wira*. Najwięcej nazwisk zostało utworzonych od imienia *Jan/Іван* (10), kolejne to *Paweł/Павло* (8), *Grzegorz/Григоріу* (7), *Vazyli/Василь* (6), *Jeronim/Ієронім* (6), *Maciej/Матвіу* (6), *Adam* (5), *Jakub/Яків* (5), *Michał/Михайло* (4). Po 3 nazwiska motywowane są imionami *Aleksy/Олекса, Bartłomiej/Барфоломіу, Bogdan/Богдан, Daniel/Данило, Filip/Пилуп, Izajasz/Ісая, Jermiasz/Ярема, Józef/Йосуп, Leon/Лев, Łukasz/Лука*. Inne stały się podstawą motywacyjną dwóch lub pojedynczych nazwisk.

Wśród analizowanych nazwisk identyfikujemy 29 nazwisk równych imionom w postaci pełnej lub derywatów, 28 imion męskich: *Bartosz, Bogus, Borys, Kuryło, Dorosz, Gabryel, Gricaj / Грицай, Gryc, Hurko, Jokisz, Werema, Weremko, Jarosz, Karpoś, Kość, Kuźma, Madej, Malesza, Małysz, Mańko, Опенко, Onyszko, Pawełek, Piech, Prochor, Chotnik, Wakuła, Zań, Zygmunt* oraz 1 imię żeńskie: *Wira*. Pozostała, znaczna większość nazwisk tworzona jest za pomocą typowych formantów patronimicznych lub formantu *-ski*.

Złożona sytuacja etniczno-wyznaniowa ma swoje odbicie w grafii inskrypcji. Wśród badanych napisów, oprócz inskrypcji zapisanych w języku polskim odnajdujemy zapisy cyryliczne w języku ukraińskim: *Доманчук, Урин, Охременко, Опенко*, a także zapisy równoległe polskie i cyryliczne: *Antoniuk // Антонюк, Chałtadow // Харламовъ, Pilipczuk // Пилупчук, Gricaj // Грицай, Iwaszkiewicz // Ивашкевич, Lewczuk // Левчук // Левчукъ, Romaniuk // Романюк, Suprupowicz // Супруновичъ*. Taka sytuacja jest typowa dla terenu pogranicza, na którym funkcjonowały dwa systemy językowe i dwie tradycje piśmiennicze. Dodatkowo może świadczyć to o ciągłości nazwisk w okresie po II wojnie światowej, kiedy inskrypcje cyryliczne dość szybko zanikały i zostały zastąpione przez zapisy w języku polskim. Sytuacja taka spowodowana była uznaniem przez miejscową ludność oficjalnego, państwowego statusu języka polskiego. Rezygnacja z języka ukraińskiego spowodowana była również konfliktem ukraińsko-polskim w latach 1942–43 oraz powojennymi przesiedleniami ludności ukraińskiej do ZSRR w ramach akcji repatriacyjnej oraz na tereny północnej i zachodniej Polski w ramach Akcji *Wisła*.

BIBLIOGRAFIA

- Cieślíkowa 1990:** Cieślíkowa, A. *Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe. Proces onimizacji*. Wrocław–Warszawa–Kraków, 1990.
- Czyżewski 2013:** Czyżewski, F. *Antroponimia pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego w świetle inskrypcji nagrobnych. Część 1, Słownik nazwisk*. Lublin, 2013.
- Czyżewski – Gala 1993:** Czyżewski, F.; Gala, S. Zagadnienie pogranicza językowego na przykładzie nazwisk włodawskich. W: *Rozprawy Sławistyczne 7. Systemy onomastyczne w słowiańskich gwarach mieszanych i przejściowych*. Red. S. Warchoń. Lublin, 1993, 113–136.
- Kojder 2014a:** Kojder, M. *Antroponimia historyczna starostwa hrubieszowskiego w XVII i XVIII wieku*. Lublin, 2014.
- Kojder 2014b:** Kojder, M. Imiona męskie w inskrypcjach nagrobnych wybranych cmentarzy wschodniej Lubelszczyzny. W: *Cmentarze po obu stronach Bugu*. Red. H. Arkuszyn, F. Czyżewski, A. Dudek-Szumigaj. Włodawa–Lublin, 2014, 203–214.
- Malec 1994:** Malec, M. *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*. Kraków, 1994.
- SGKP:** *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Tom 1. Red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, B. Walewski. Warszawa, 1880.
- SHNOB:** *Słownik historycznych nazw osobowych Białostoczczyzny*. T. I–II. Red. Z. Abramowicz, L. Citko, L. Dacewicz. Białystok, 1998.
- Sieradzki 2013:** A. Sieradzki, *Poznańskie derywaty nazwiskowe XVI–XVIII wieku*. Poznań, 2013.
- Taszycki 1946:** Taszycki, W. Słowiańskie nazwy miejscowe (ustalenie podziału). – *Prace Komisji Językowej PAU*, nr 29, 1946, 185–189.
- Warchoń 1993:** Warchoń, S. Specyfika gwar mieszanych i przejściowych na terenach etnicznie zróżnicowanych. W: *Rozprawy Sławistyczne 6. Gwary mieszane i przejściowe na terenach słowiańskich*. Red. S. Warchoń. Lublin, 1993, 349–354.
- Wolnicz-Pawłowska 1978:** Wolnicz-Pawłowska, E. *Osiemnastowieczne imiennictwo ukraińskie w dawnym województwie ruskim*. Wrocław, 1978.
- Wolnicz-Pawłowska – Szulowska 1998:** Wolnicz-Pawłowska, E.; Szulowska, W. *Antroponimia polska na Kresach południowo-wschodnich*. Warszawa, 1998.
- Wolnicz-Pawłowska 1993:** Wolnicz-Pawłowska, E. *Antroponimia łemkowska na tle polskim i słowackim (XVI–XIX wiek)*. Warszawa, 1993.
- Скрипник – Дзятківська 1996:** Скрипник, Л. Г.; Дзятківська, Н. П. *Власні імена людей*. Київ, 1996.
- Трійняк 2005:** Трійняк, І. І. *Словник українських імен*. Київ, 2005.